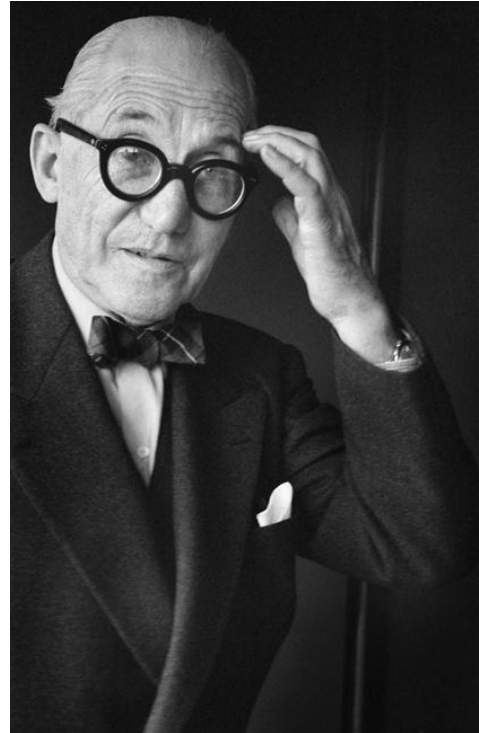
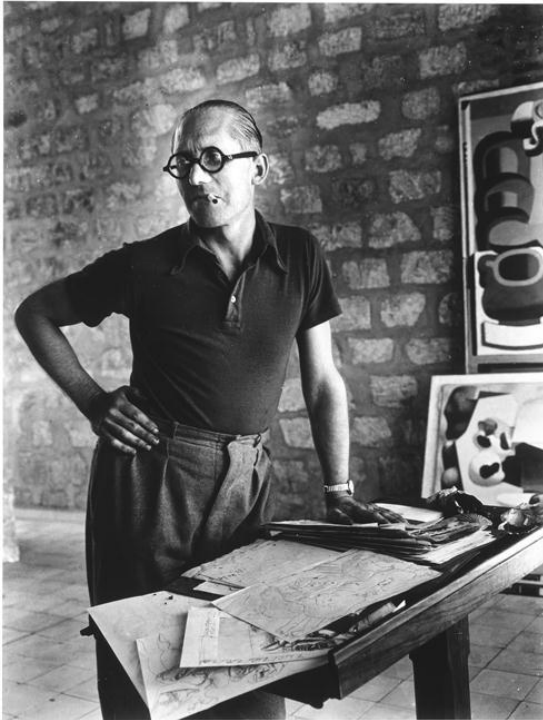


Le Corbusier 50 jaar overleden

Eind augustus zal het vijftig jaar geleden zijn dat Le Corbusier (1887-1965) een beroerte kreeg tijdens het zwemmen in de Middellandse Zee. LC was een fervent zwemmer, een gezond lichaam was voor hem essentieel, een onderdeel van een bevrijd lichaam en denken. Hij had een groot geloof in de maakbaarheid van de wereld en de moderne mens. De nieuwe mens moet leven in een wereld van zonlicht en in een groene omgeving. De moderne bouwkunst moet de uitdrukking zijn van de hoop op een betere en gezondere woon- en werkomgeving.



Rogi André (dit), Klein Rosa (1900-1970) / Paris, Centre Pompidou - Musée national d'art moderne - Centre de création industrielle

*Le Corbusier dans son atelier, Paris
Freund Gisèle (1908-2000)
(C) RMN gestion droit d'auteur/Fonds MCC/IMEC*

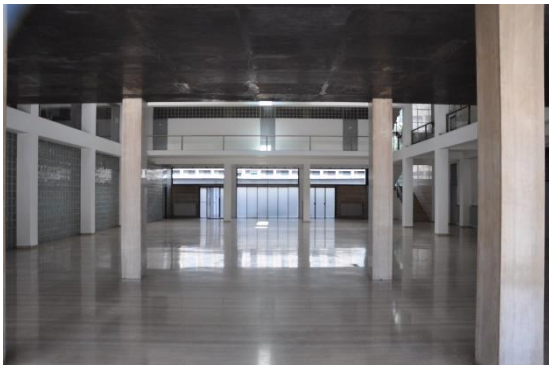
De viering is de aanleiding van verschillende publicaties en exposities. De grootste tentoonstelling is deze georganiseerd door het Centre Pompidou onder de titel "Mesures de l'homme". Het is een expositie die de veelzijdigheid van deze persoon wil benadrukken, iemand gedreven door een overtuiging dat er een nieuwe architectuur moet zijn voor de nieuwe moderne mens. Hij was een man met een onbegrensde ambitie die voetsporen wou achterlaten, die zijn tijd mede wou vormgeven. LC heeft gedurende zijn gehele leven tekeningen gemaakt en rond 1920 startte hij ook als schilder. Zijn plastisch oeuvre is indrukwekkend maar hij is niet grensverleggend geweest zoals Henri Matisse of zijn vriend Fernard Leger. LC wist op een intelligente wijze de vele invloeden te capteren en

te transformeren. Tussen 1905, zijn eerste bouwwerk, en 1965 liggen zestig jaar van intense arbeid, van tekenen, schilderen, schrijven, bouwen, reizen en het geven van lezingen.

Architectuur en macht.

Er zijn grote verschillen tussen een beeldend kunstenaar en een architect. Fundamenteel is dat architecten opdrachtgevers nodig hebben om iets te bouwen: personen, instellingen of zij die aan de macht zijn en die beslissingen kunnen nemen. Een architect staat daardoor dicht bij de macht, is het nu links of rechts in de samenleving. Maar is het resultaat dan een links of rechts gebouw? Kan een gebouw "communistisch" of "fascistisch" zijn?

De interessantste Italiaanse architect uit het Interbellum is Giuseppe Terragni (1904-1943). Zijn meesterwerk is *Casa del Fascio*, het huis van de Fascisten in Como. Terragni was lid van de Fascistische partij, trok begin 1941 naar het Oostfront maar kwam uitgeput en ziek terug en overleed op 39 jarige leeftijd. Dit gebouw wordt beschouwd als een topwerk van de Italiaanse architectuur en de Joodse architect Peter Eisenman maakte een grondige analyse van dit meesterwerk. Een Joods architect geïnteresseerd in het werk van een fascistisch architect!



Dat architecten opdrachten aannemen in landen met regimes die zeer ver afstaan van onze westerse visie op democratie en mensenrechten is een constant gegeven. De lijst van architecten die hun diensten aanbieden voor projecten in Saoedi-Arabië is lang. Zelfs Rem Koolhaas /OMA was er als de kippen bij om de Chinese Staatsomroep te voorzien van een spectaculair gebouw, toch een overheidsgebouw met een grote symboolwaarde. Vraag maar even aan de kunstenaar Ai Weiwei wat vrijheid van meningsuiting is in China! Architecten willen bouwen en omarmen opdrachtgevers die het niet zou nauw namen met vrijheden, zeker binnen ons huidig een neo kapitalistisch wereldsysteem. Architecten als Koolhaas, Nouvel, Hadid en nog veel anderen zijn op zoek naar opdrachtgevers, zo ook wilde LC bouwen en zocht hij contact met industriëlen, mecenasen en politici om zijn ideeën om te zetten in een gebouwde wereld.

De viering van LC dit jaar werd door sommige auteurs uitgekozen om zonder veel nuances hem te bestempelen, zelfs te brandmerken als fascist. Zelfs het woord nazi wordt gehanteerd. Meestal zijn deze bijdragen geschreven door journalisten die nauwelijks het totale oeuvre kennen en een aantal uitspraken in een totaal verkeerde context plaatsen. Opnieuw wordt hij overladen met alle zonden van de wereld, alles wat verkeerd is gelopen in de moderne architectuur en stedenbouw wordt stelselmatig in zijn schoenen geschoven. Alle stedenbouwkundige fouten van de 20^{ste} eeuw worden hem toegeschreven. Alles is het gevolg van zijn "Plan Voisin" dat hij in 1925 presenteerde in Parijs. Hij stelde voor om de verloederde volkswijken te vervangen door gebouwen met daartussen veel groen. Hij wist ook dat deze radicale voorstellen velen zouden choqueren, maar hij zag zijn taak een kruistocht te ondernemen tegen de ongezonde stad. De woonsituaties in de Parijse binnenstad waren erbarmelijk en waren een gevaar voor de volkshygiëne. Voor hem was stedenbouw de sleutel tot een betere leefomgeving waarbij groen en zonlicht centraal stonden voor de toekomstige gezonde mens. In de jaren '50 krijgt hij dan de kans om zijn horizontale stad te bouwen in Chandigarh, anno 2015 één van de meest leefbare steden in Indië.

Het oeuvre van LC behoort terecht tot de top van de 20^{ste} eeuwse architectuur. Hij heeft zijn volledig archief nagelaten zonder enige vorm van zelfcensuur. Het archief is indrukwekkend en toont zijn grote veelzijdigheid. Al zijn zeer persoonlijke correspondentie aan vrienden en de duizenden intieme brieven aan zijn moeder die bijna honderd jaar is geworden, zijn bewaard gebleven en geven een beeld van zijn ambities en zijn frustraties. Hij geeft zich volledig bloot in deze brieven. LC was een opportunist met een angst om de voeling te verliezen met de moderne tijd.

Vergeten wij niet dat hij afkomstig is uit het Zwitserse La Chaux-de-Fonds, een bergstadje op 1000 meter hoogte en rond 1900 het wereldcentrum van de uurwerkindustrie. Auteurs als Stanislaus Von Moos en Jacques Gubler benadrukken dat deze habitat zijn levensloop mede heeft bepaald. De

internationale kijk vanuit dit stadje op de wereld zal zijn sporen nalaten bij LC. Zijn boek "Vers une architecture" uit 1923 was een bestseller waarbij woord en beeld op een verbluffende wijze werden gecombineerd.

In 1918 trekt hij definitief naar de Franse lichtstad. Hij verlaat zijn bergstadje om in Parijs van nabij de polsslag van de nieuwe tijd te voelen, de plaats waar op een intense wijze de artistieke vernieuwing plaatsvond. Amédée Ozenfant leerde hem schilderen en hij startte met een paar vrienden het tijdschrift "Esprit Nouveau", één van de vele avant-garde tijdschriften in Europa in de jaren '20. Wat hij onmiddellijk begreep is de kracht van de publicaties, het verspreiden van teksten en ontwerpen om te komen tot een internationaal netwerk en vooral een erkenning. Dit leverde hem ook opdrachten op voor lezingen, steeds met de hoop om nieuwe en interessante opdrachtgevers te kunnen strikken voor bouwprojecten. Voor een architect is ontwerpen de eerste fase, het concreet bouwen is de hoofdambitie.

De periode tussen 1918 en 1940 is geen uniforme periode. Het optimisme van de jaren '20 verdwijnt na de economische crash van 1929. De dulle jaren zijn voorbij en de crisis slaat toe. LC heeft in 1929 een project in Brussel, maar de opdrachtgever gaat door de beurscrash failliet.

Wie het oeuvre van LC overloopt zal vaststellen dat hij nauwelijks grote bouwopdrachten kreeg in de jaren dertig. Veel opdrachten, maar uiterst weinig werd gebouwd. Toen hij vanuit Moscow de opdracht kreeg voor de Centrosoyuz coöperatieve (1929-1933) werd hij direct in de Franse pers bestempeld als een architect met grote communistische sympathieën. Hij ging in op een invitatie om lezingen te geven in Zuid-Amerika, in de hoop een groot project te bemachtigen. Hij kwam echter van een kale reis terug.

Maar LC had ook zijn wortels in de klassieke architectuur en zijn reizen als jonge man naar Italië en Griekenland hebben hem op een ingrijpende wijze gevormd. Zijn grote liefde voor Italië zal een onderstroom blijven in zijn oeuvre. Het eerste wat hij bezocht was Pisa, de vlakte waarop vier volumes harmonieus bij elkaar zijn geplaatst. Reeds daar ligt de basis voor het concept van het Capitool in zijn stad Chandigarh. Wat hij zag in de Chartreuse nabij Firenze zal het basisidee zijn voor zijn complex in Marseille. Deze bewondering staat te lezen in een brief aan zijn ouders.

Maar al te vaak wordt door onbekwame journalisten steeds herhaald dat hij de vernietiging van het verleden voor ogen had. Wie het werk kent kan tientallen voorbeelden aanbrengen waar hij zich laafde aan het verleden en juist de continuïteit nastreefde. Vanuit deze bewondering voor Italië valt het ook te begrijpen dat hij met lede ogen zag dat daar in de jaren '20 en '30 belangrijke bouwprojecten werden opgestart en dat talentvolle jonge architecten opdrachten kregen van het fascistisch bewind van Benito Mussolini, in het bijzonder Terragni. Terwijl in Frankrijk de politieke toestand in de jaren '30 zeer onstabiel was en er nauwelijks grote projecten werden opgestart, toonde Mussolini zijn ambitie om

met nieuwe gebouwen de staat een strakke structuur te geven. Dat LC waardering had voor iemand die daadwerkelijk wilde bouwen valt zeer goed te begrijpen.

Zijn gedrevenheid om toch te willen bouwen onttaarde zeker toen hij lange tijd verbleef in Vichy in de hoop dat Pétain en zijn entourage hem zouden inschakelen. Er kwam echter niets van in huis, geen opdrachten en opnieuw een ontgoocheling.

Dat in de media deze periode de koppen haalt bij deze 50^{ste} verjaardag is meer dan een eenzijdige analyse. De periode in Vichy is reeds lang gekend en werd reeds uitvoerig geanalyseerd. Dat hij ook publiceerde in uiterst rechte tijdschriften is ook geen nieuw gegeven. In de media komt het nu over dat alles werd verzwegen en dat een verjaardag de ideale gelegenheid is om de "waarheid" te vertellen. De auteurs zijn echter mediageile personen die in de pers willen komen.

Deze auteurs vergeten zelfs dat deze "misstap" van LC in Vichy na de bevrijding erg kwalijk werd genomen en een gevolg had voor zijn opdrachten. Toen de keuze werd gemaakt voor het eerste grote wederopbouw project, de nieuwe stad Le Havre, werden de gebroeders Perret aangesteld. Ook voor de heropbouw van de havenzone in Marseille werd LC geweerd. Pas iets later kreeg hij een andere opdracht in Marseille en in Firminy.

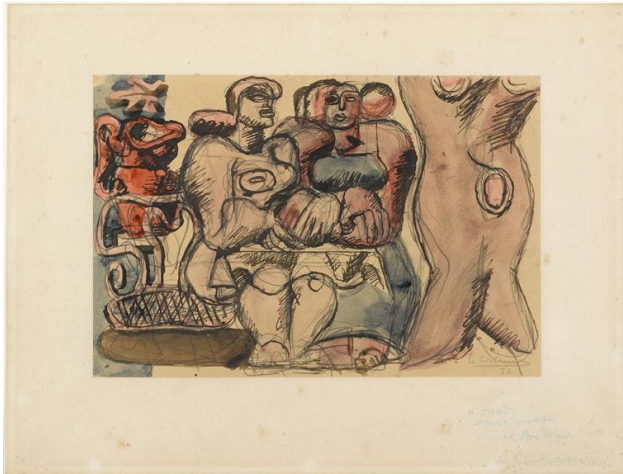
In een themanummer "Hors-Serie" van Télérama over Le Corbusier staat een artikel van de journalist Xavier de Jarcy met als titel "Un passé qui ne passe pas", door François Chaslin omschreven als "pamphlétaire et agressif". François Chaslin publiceerde recent het boek "Un Corbusier" waarin hij op een zeer genuanceerde toon de affiniteit van LC met het rechtse gedachtengoed en met nauwkeurig belicht en het milieu dat hij frequenteerde.

In een open brief van François Chaslin aan Robert Paxton betreffende deze hetze schrijft Chaslin: *Cette campagne est déplaisante dans sa forme, sa recherche délibérée du scandale, son caractère épidémique et quasi instantané. Elle traduit l'extraordinaire suivisme de la presse globalisée, notamment dans sa version numérique, et le déploiement viral des informations que colportent les réseaux sociaux. Les conséquences en sont ravageuses au moment où la Fondation Le Corbusier, qui pratique la totale ouverture de ses archives aux chercheurs, relance une action en faveur du classement au patrimoine mondial d'une partie de l'oeuvre de l'architecte. Au moment où l'on songeait à un musée qui serait consacré à son oeuvre.*

Chaslin verwijt de samenstellers van de grote expositie in Centre Pompidou die in hun reactie ook zijn boek als onwetenschappelijk bestempelde, en zelfs het gehalte van de tabloïd pers. Chaslin verzet er zich tegen dat zijn onderzoek gelijk wordt gesteld met een journalistiek die er op uit is gekende zaken zo op te

blazen buiten elke proportie. Daarmee haalt men de media terwijl het oeuvre toch de essentie is wat overblijft.

Wie Ronchamp, La Tourette en veel andere gebouwen van LC bezoekt blijft onder de indruk van zijn groot plastisch vermogen om vormen te scheppen waarin de mens kan vertoeven en tot rust komen, waar het daglicht een wezenlijke bouwsteen is van een nieuwe bouwkunst. Het is een oeuvre dat is ontstaan vanuit een humanistische gedrevenheid, een ambitie om tot een betere wereld te komen.



Zonder titel

Photo (C) Centre Pompidou, MNAM-CCI, Dist. RMN-Grand Palais / Georges Meguerditchian / Droits d'auteur: (C) F.L.C. / ADAGP

Le Modulor

Le Corbusier (dit), Jeanneret Charles-Edouard (1887-1965)

Photo (C) Centre Pompidou, MNAM-CCI, Dist. RMN-Grand Palais / Georges Meguerditchian

De expositie in het Centre Pompidou is geen retrospectieve, zij wil de veelzijdigheid van deze man tonen waarbij het menselijk lichaam centraal staat. Vergeten wij niet dat in de geest van deze man een dubbele persoonlijkheid zich heeft ontwikkeld, een man als beeldend kunstenaar en een man met de ambitie om te bouwen. In het oeuvre zijn er veel verwijzingen die getuigen dat hij keek naar de veelzijdigheid van grote kunstenaars en architecten uit het verleden. Hij wilde een nieuwe Leon Battista Alberti zijn, een veelzijdig humanistische persoon zoals in de Renaissance. De ambitie voor het menselijk lichaam als sleutel van alles heeft hij ook van Leonardo Da Vinci, met het menselijk lichaam ingeschreven in het vierkant en de cirkel. In Italië, het land waar de jonge LC

zijn eerste en blijvende architectonische emoties beleefde, staat de tekening van Da Vinci op de één euro muntstuk.

Marc Dubois
Juni 2012

Expositie "Mesures de l'Homme"
Tot 3 augustus in Centre Pompidou –Parijs